

ОСНОВНІ УЧАСНИКИ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ОБ'ЄКТОМ ЯКОЇ Є ЯКІСТЬ І БЕЗПЕЧНІСТЬ АГРАРНОЇ ТА ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

THE MAIN PARTICIPANTS OF THE SYSTEM OF TECHNICAL REGULATION OF THE OBJECT OF WHICH IS A QUALITY OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS

Бидик А.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін,
Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

Bydyk Alla

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor, Department of Fundamental and Special Disciplines,
Chortkiv Education and Research institute of Entrepreneurship and business in
Ternopil National Economic University

У статті приділено увагу необхідності та безальтернативності впровадження в Україні нової системи технічного, санітарного та фітосанітарного регулювання європейського зразка, одним з об'єктів якої є якість і безпечність аграрної та харчової продукції. Обґрунтовано, що однією з причин недостатнього обсягу експорту готових харчових продуктів є їх невідповідність вимогам безпечності та якості продукції, встановленим європейськими нормами. Зазначено, що масштабне впровадження сучасної системи технічного регулювання європейського зразка у вітчизняні умови господарювання та регулятивну практику дасть змогу наблизити продукцію українського виробництва до європейського та світових ринків. Визначено завдання масштабного впровадження системи безпеки й якості аграрної та харчової продукції, виділено об'єкти контролю та основних учасників такої системи. Надано пропозиції щодо необхідності об'єднання зусиль представників різних структурних підрозділів Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України в напрямі сприяння масштабному впровадженню системи безпеки й якості продукції у вітчизняну практику.

Ключові слова: система технічного, санітарного, фітосанітарного регулювання, технічні бар'єри, стандарти, система безпеки й якості аграрної та харчової продукції, регулятивна практика, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

В статье уделено внимание необходимости и безальтернативности внедрения в Украине новой системы технического, санитарного и фитосанитарного регулирования европейского образца, одним из объектов которой является качество и безопасность аграрной и продовольственной продукции. Обосновано, что одной из причин недостаточного объема экспорта готовых пищевых продуктов является их несоответствие требованиям безопасности и качества продукции, установленным европейскими нормами. Указано, что масштабное внедрение современной системы технического регулирования европейского образца в отечественные условия хозяйствования и регулятивную практику позволит приблизить продукцию украинского производства к европейскому и мировому рынкам. Определены задания масштабного внедрения системы безопасности и качества аграрной и продовольственной продукции, выделены объекты контроля и основных участников такой системы. Даны предложения по необходимости объединения усилий представителей разных структурных подразделений Министерства развития экономики, торговли и сельского хозяйства Украины в направлении содействия масштабному внедрению системы безопасности и качества продукции в отечественную практику.

Ключевые слова: система технического, санитарного и фитосанитарного регулирования, технические барьеры, стандарты, система безопасности и качества аграрной и пищевой продукции, регулятивная практика, Министерство развития экономики, торговли и сельского хозяйства Украины.

In this article we paid the attention in the necessary and non-alternative of implementation in Ukraine new system of technical, sanitary and phytosanitary regulation like European examples, where one of the object is quality and safety of agricultural and food products. One of the most good reasons for insufficient volume of export of finished food products is a discrepancy to requirements of safety and quality of products by European norms of system of technical regulation. Large-scale implementation of modern system of technical regulation by European examples in domestic agricultural and regulation practice can help to bring Ukrainian products closer to European and worldwide markets. We purposed is mentioned of function of active system of technical regulation in EU. The task is defined of large-scale implementation of safety and quality products system, the action of which will be as consistent as possible with European norms in the domestic regulation practice. One of the points of new system of technical regulation is the implementation in National conditions of agricultural system of State market control for the safety of products in the base of assessment of potential risk of products at the all stages of production throughout the food chain from the beginning of growing of raw materials to realization finished products. Highlighted the object of control and main member of system of technical regulation like as European examples in Ukraine by quality and safety of agricultural and food products. The recent changes that have taken place in the organization of new structures of State executive bodies in Ukraine and noticed in that the regulation questions shouldn't leave the problem of necessary of large-scale practice realization of terms of reformation of the system of safety and quality of agricultural and food products in the out of focus. Suggestion has been provided in the necessary of joining forces of major institutional actors, in particular, representative of structural units of Ministry of Economy, successful coordination of which will lead to maximal positive effects for the all components in the realization of individual and National interests in the field of compileance and safety reglaments of new food law.

Key words: *the system of technical, sanitary and phytosanitary regulation, technical barriers, standards, system of safety and quality of agricultural and food products, regulatory practice, Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нові політичні та економічні реалії, викликані євроінтеграційним напрямом розвитку нашої країни, диктують необхідність масштабного застосування у вітчизняній практиці господарювання нової системи технічного регулювання європейського зразка. Налагодження процесів виробництва та реалізації високоякісної аграрної та харчової продукції, що відповідає вимогам сучасних технічних, санітарних та фітосанітарних регламентів, є одним із напрямів діяльності такої системи.

Спільна політика України та Європейського Союзу у сфері технічного регулювання, санітарних і фітосанітарних заходів вимагає єдиного підходу до впровадження сертифікованих систем менеджменту безпечності та якості продукції у практику вітчизняного господарювання. Розроблення державної політики, спрямованої на безболісне впровадження механізмів нової для України системи технічного регулювання в практичну діяльність вітчизняних товаровиробників сільсько-господарської та харчової продукції, та комплекс заходів з її прикладної реалізації максимально сприятимуть отриманню українськими суб'єктами агропродовольчого бізнесу конкурентних переваг під час їх функціонування як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, активізації участі у зовнішній торгівлі продукцією даної товарної групи.

Важливу роль у функціонуванні національної системи технічного регулювання, об'єктом якої є якість і безпечність аграрної та харчової продукції, відіграють основні її учасники. Нещодавні зміни в організації нової структури органів державної виконавчої влади в Україні не мають залишити питання необхідності масштабної практичної реалізації завдань реформування системи безпеки й

якості аграрної та харчової продукції поза увагою. Успішна координація дій головних інституційних учасників такої системи призведе до поліпшення процесу переходу вітчизняних товаровиробників до умов ведення господарської та реалізаційної діяльності відповідно до нових регламентаційних вимог харчового законодавства. Ефективні взаємозв'язки всередині системи, зокрема між головними інституційними учасниками, дадуть змогу отримати максимально позитивні ефекти для всіх її складників, сприятимуть реалізації інтересів як українського агропродовольчого бізнесу, так і суспільства у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Неодноразово піднімалися питання необхідності гармонізації українських національних стандартів до європейських як умови підвищення експортного потенціалу та конкурентоспроможності продукції агропромислового комплексу такими науковцями, як: Ю. Бережна, О. Бетлій, С. Литвинська, Н. Кухтіна, В. Мовчан, Н. Пархоменко, С. Пазізіна, К. Пазізіна, Д. Науменко, Є. Нестеренко, О. Пустовіт, Ю. Ульяновченко, Д. Янушкевич та ін. Більшість авторів указує на недосконалість, жорсткість та складність системи технічного регулювання, що функціонувала в Україні до недавнього часу, відзначає повільність її реформування в умовах євроінтеграції, що, своєю чергою, шкодить зростанню вітчизняного експортного потенціалу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на гостроту проблеми, недостатньо дослідженими залишаються питання практичної реалізації в Україні створеної на законодавчому рівні сучасної системи технічного, санітарного та фітосанітарного регулювання європей-

ського зразка, об'єктом якої є якість і безпечність аграрної та харчової продукції, а також формування складу її основних інституційних учасників, їх функціонального навантаження, визначення сфер впливу та відповідальності, вдосконалення внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою даного дослідження є чергове наголошення про необхідність та безальтернативність упровадження в Україні нової системи технічного регулювання європейського зразка, одним з об'єктів якої є якість і безпечність аграрної та харчової продукції; визначення завдань масштабного впровадження цієї системи у вітчизняну регулятивну практику, виділення основних учасників такої системи; надання пропозицій щодо необхідності об'єднання зусиль головних інституційних суб'єктів, зокрема представників різних структурних підрозділів Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, успішна координація дій яких призведе до отримання максимально позитивних ефектів для всіх її складників, реалізації як індивідуальних, так і національних інтересів у сфері дотримання вимог та безпекових регламентів оновленого харчового законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Використовуючи статистичні дані, можна зазначити, що в Україні показник зовнішньоторговельного обороту щорічно збільшувався, зростали показники як імпорту, так і експорту. Зокрема, протягом 2016–2018 рр. спостерігалось поступове зростання експорту товарів українського виробництва, за результатами 2018 р. воно збільшилось на 9,4 в. п. (табл. 1). Неодноразово підкреслювалося, що значним виробничим та експортним потенціалом володіє вітчизняний агропромисловий сектор, лівова частка найменувань агропродовольчої продукції належить до експортоорієнтованих.

Аналізуючи дані табл. 1, можемо зазначити, що як і в попередньому періоді, зростання експортних поставок у 2018 р. спостерігалось за кожною групою товарів, представлених у таблиці, проте за статтею «готові харчові продукти» показник зростання обсягу експорту не зміг порушити тенденцію минулих років та продовжив демонструвати зна-

чення, що відчутно відстає від показника обсягу експорту продуктів рослинного походження. Така картина в черговий раз підтверджує наявність сировинної орієнтації українського аграрного експорту та недостатні можливості вітчизняних товаровиробників для виробництва й експорту готових продуктів харчування.

Однією з вагомих причин недостатнього обсягу експорту готових харчових продуктів є їх невідповідність вимогам безпечності та якості продукції встановленим європейськими нормами системи технічного регулювання. Поряд з іншими чинниками система технічного регулювання значною мірою впливає на потенційні обсяги реалізації продукції вітчизняного виробництва на зовнішньому ринку, а отже, на успіх вітчизняних товаровиробників за кордоном.

Наблизити готову продукцію українського виробництва до європейського та світових ринків дасть змогу масштабне впровадження сучасної системи технічного регулювання європейського зразка у вітчизняні умови господарювання та регулятивну практику.

Метою функціонування діючої у ЄС системи технічного регулювання визначено створення умов та сприяння вільному руху товарів на внутрішньому ринку ЄС, недопущення бар'єрів в торгівлі, взаємне визнання та технічну гармонізацію. Дію системи спрямовано на обмеження прямого втручання державних регламентаційних інституцій у ключові питання виробництва продукції та одночасне надання товаровиробникам різних доступних засобів для виконання своїх зобов'язань перед споживачами у безальтернативному виконанні харчового законодавства.

Шляхом проведення адміністративних та інституційних реформ Україна намагається сформувати таку систему технічного регулювання, принципи і механізми дії якої будуть максимально узгоджені з європейськими нормами та процедурами. Особливого значення це набуває для розширення каналів реалізації сільськогосподарської та харчової продукції на зовнішньому ринку.

Україна вже має власний досвід реформування вітчизняної системи технічного регулювання відповідно до норм СОТ та ЄС, а також реалізації стратегії регуляторного наближення до європейської моделі. Проте розпочате

Таблиця 1

Експорт окремих категорій товарів українського виробництва [1]

№ з/п	Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Експорт				
		2016 р., тис дол. США	2017 р., тис дол. США	2018 р.		
				тис дол. США	у % до 2017 р.	у % до заг. обсягу
1	Усього	36361711,2	43264736,0	47334987,0	109,4	100,0
2	Живі тварини, продукти тваринного походження	775036,9	1108757,0	1210638,3	109,2	2,6
3	Продукти рослинного походження	8093693,7	9215707,9	9886060,4	107,3	20,9
4	Готові харчові продукти	2450096,2	2826723,0	3018600,8	106,8	6,4

реформування має продовжуватися для забезпечення визнання національної системи технічного регулювання на світовому рівні. Одним із пунктів нової системи технічного регулювання є впровадження у національну регламентаційну практику системи державного ринкового нагляду та контролю над безпечністю продукції з метою захисту здоров'я та життя людей і тварин або збереження рослин на основі оцінки потенційного ризику товару (його компонента) на всіх етапах виготовлення та реалізації продукції протягом харчового ланцюга «від лану до столу», від початкової точки вирощування сировини до кінцевої точки реалізації готового продукту. Важливою умовою успішного функціонування системи є узгоджена взаємодія основних виконавців, залучених у виробничий процес, їх співпраця протягом кожного циклу руху продукції, доповнення один одного, утворення єдиного ланцюгу якості та безпечності готової продукції.

Створенню діючої системи ринкового нагляду за безпекою продукції спрямо прийняття низки законодавчих актів. За даними Держпродспоживслужби України, станом на вересень 2019 р. було розроблено 11 законопроектів та 92 підзаконних акти, з яких було прийнято п'ять законів (№ 1602, 2014 р.; № 1648, 2014 р.; № 2042, 2017 р.; № 2264, 2017 р.; № 2639, 2018 р.) та 38 підзаконних актів [2]. Останнім 6 грудня 2018 р. було прийнято Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» [3], положеннями якого встановлюються нові правові та організаційні засади надання споживачам повноцінної інформації про харчові продукти з метою забезпечення необхідного рівня захисту здоров'я громадян, задоволення їхніх соціальних та економічних інтересів відповідно до ст. 17 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин», в якій зазначено, що одним із принципів здійснення державного контролю над дотриманням законодавства про харчові продукти є «пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини перед будь-якими іншими інтересами та цілями у сфері господарської діяльності» [4].

Таким чином, оновлене українське харчове законодавство ставить нові актуальні вимоги перед операторами ринку харчових продуктів, у тому числі вимоги до впровадження постійно діючих процедур на основі принципів НАССР.

Масштабне впровадження системи технічного регулювання європейського зразка у вітчизняну регулятивну практику спрямоване на вирішення таких завдань:

- захист життя та здоров'я споживачів завдяки випуску лише безпечної, якісної, сертифікованої відповідно до сучасних стандартів продукції;
- забезпеченість продовольчої та екологічної безпеки країни;

- оволодіння європейською та міжнародною прогресивною практикою технічного регулювання, масштабне впровадження в українське регулятивне середовище прогресивних норм та механізмів;

- адаптація продукції вітчизняного виробництва до зростаючих потреб зовнішніх ринків;

- прогнозування та стабільність товарних ринків;

- підвищення та реалізація національного експортного потенціалу;

- збільшення обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю;

- всеохоплююча інституційна розбудова у сфері безпечності та якості харчових продуктів в Україні;

- збільшення торговельних зв'язків вітчизняних товаровиробників завдяки розширенню контактів збуту продукції та зростання можливостей укладання договорів із зарубіжними бізнес-партнерами;

- зменшення негативних наслідків застосування, мінімізація перешкод для торгівлі продукції з високим ступенем якості та безпечності.

Об'єктами контролю товаровиробників та головних інституційних учасників системи виступають: дотримання вимог безпеки, гігієни праці, температурних режимів, умов виготовлення, транспортування, відвантаження, переробки, зберігання, складування сировини, напівфабрикатів, готових харчових продуктів; дотримання вимог до приміщень, транспортних засобів, обладнання, гігієни персоналу, поводження з відходами, утилізації, забезпечення водопостачання та водовідведення та ін. протягом повного виробничого і реалізаційного циклів продукції.

Відповідно до європейської практики, рішення про необхідність володіння сертифікатами безпечності та якості продукції, проходження процедур із сертифікації кожний суб'єкт бізнесу приймає самостійно, у добровільному порядку. Прогресивним світовим досвідом доведено, що найбільш ефективним методом контролю над безпечністю та якістю продукції є організація системи контролю над виробничим процесом продукту харчування, ніж контролю над уже готовим продуктом.

Організації функціонування регулятивно-контролюючого ланцюга за якістю та безпечністю продукції сприятиме масштабне функціонування в Україні сучасної системи технічного регулювання європейського зразка. Одним з якісних параметрів даної системи є залучення як її повноцінних учасників якомога більшої кількості товаровиробників, які зацікавлені в упровадженні прогресивних систем контролю якості у виробничо-реалізаційну діяльність підприємства.

Основними учасниками даної системи виступають:

- товаровиробники аграрної та харчової продукції;

- потенційні споживачі та зацікавлені сторони;
- головні інституційні учасники.

Наведене вище дає змогу сформувати склад основних учасників системи технічного регулювання європейського зразка в Україні, об'єктом якої є якість і безпечність аграрної та харчової продукції (рис. 1).

Слід зазначити, що Кабінет міністрів України Постановою від 11 вересня 2019 р. затвердив Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [5]. Цією Постановою та Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 05 листопада 2019 р. № 322 «Про внесення змін до структури апарату Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства» [6] було нормативно закріплено проведення реорганізаційних заходів, спрямованих на об'єднання функцій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства аграрної політики та продовольства України, створення єдиної інституціональної одиниці у складі центральних органів виконавчої влади – Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (далі – Мінекономіки). Наказом Мінекономіки [5] було затверджено структуру апарату новоствореного міністерства.

Забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері економічного і соціального розвитку, розвитку підприємництва, технічного регулювання, державного ринкового нагляду, інноваційної політики, аграрної політики, політики у сфері сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, тваринництва, рослинництва, розвитку сільських територій, харчової промисловості, технічної політики у сфері АПК, виробництва та обігу органічної продукції (сировини), державної регуляторної політики, політики у сфері захисту прав споживачів відносяться до основних завдань діяльності Міністерства відповідно до п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України «Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України» [5]. У зв'язку із цим за Мінекономіки закріплено створення умов для розроблення та виробництва сучасної конкурентоспроможної продукції, зокрема аграрної та харчової, українського виробництва.

Відповідно до розміщеної на сайті Міністерства органіграми, у його складі налічується дев'ять секторів, 26 департаментів, три управління та два відділи [7].

Очевидним є факт, що питання організації системи технічного регулювання європейського зразка в Україні мають перебувати у прямій компетенції таких структурних підрозділів Міністерства, як департамент безпечності та якості харчової продукції, департамент аграрної політики, департамент розвитку аграрного сектору. На наше глибоке переконання, проблеми технічного регулювання та СФЗ у галузі аграрної та харчової продукції мають вирішуватися і координуватися не лише вищезазначеними профіль-

ними підрозділами міністерства, а й знаходитися у полі зору та сфері відповідальності таких структурних підрозділів Міністерства, як:

- департамент стратегічного планування та макроекономічного прогнозування;
- департамент конкурентної політики;
- департамент регуляторної політики та підприємництва;
- департамент міжнародної співпраці у сфері економіки, торгівлі та сільського господарства;
- департамент взаємодії з експортерами та просування експорту;
- департамент управління публічними інвестиціями та взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями;
- департамент технічного регулювання та метрології;
- департамент сільського розвитку;
- департамент промислової політики та стимулювання розвитку регіонів;
- департамент інвестицій та інновацій;
- департамент правового забезпечення.

У зв'язку із цим вважаємо за доцільне створення робочої групи, об'єктом діяльності якої стала б координація зусиль представників вищезазначених структурних підрозділів Мінекономіки у межах їхніх повноважень із питань розроблення державної політики, спрямованої на масштабне та безболісне впровадження механізмів нової для України системи технічного регулювання в практичну діяльність вітчизняних товаровиробників аграрної та харчової продукції та комплексу заходів з її прикладної реалізації.

На сучасному етапі економічних реформ діюча в Україні система економічного регулювання вимагає послідовних та узгоджених керівних дій щодо її масштабної розбудови, подальшого гармонійного функціонування та сталого розвитку. Необхідною умовою успішної реалізації закріплених за Мінекономіки управлінських і регулятивних функцій є забезпечення злагодженості у діяльності його структурних підрозділів (вищезазначених департаментів) під час вирішення важливих для національних інтересів стратегічних завдань, одним з яких є успішне збалансоване функціонування системи технічного регулювання, об'єктами якої виступають якість і безпечність аграрної та харчової продукції українського виробництва.

Ігнорування нових умов технічного регулювання ведення агропродовольчого бізнесу зіграє не на користь його активним, сумлінним учасникам та українському суспільству. Завданням для центральних та регіональних органів влади має стати всебічна підтримка товаровиробників аграрної та харчової продукції у системному сприянні посиленню їх готовності до входження у систему безпеки й якості продукції як активних її учасників із метою подолання технічних бар'єрів, підвищення конкурентоспроможності вироблених ними харчових продуктів, отримання економічних та соціальних ефектів для підприємства, населення, регіону, країни.

Свідченням практичного реформування системи технічного регулювання стане масштабне впровадження систем безпечності та якості продукції на вітчизняних підприємствах агропродовольчого комплексу, виробництво продукції з високим ступенем обробки, що відповідає вимогам сучасного харчового законодавства, не створює загрози здоров'ю та життю споживачів, сприяє безперешкодному продажу як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, зокрема на ринку ЄС.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Для стимулювання виробництва аграрної та харчової продукції, що відповідає вимогам сучасного харчового законодавства, та зростання показників національного агропродовольчого експорту до ЄС та інших торговельних майданчиків в Україні повинна масштабно запрацювати система технічного регулювання європейського зразка. Конкретні кроки органів центральної та місцевої влади, регулятивних інституцій, зокрема Міністерства розвитку економіки, тор-

гівлі та сільського господарства України, мають бути спрямовані на підтримку зусиль товаровиробників продукції з високим ступенем обробки до їх доступу до діючих програм технічної допомоги та інших засобів участі з боку країн – членів ЄС та міжнародних інституцій, спрямованих на повномасштабну та безболісну участь у діючій в Україні новітній системі технічного регулювання європейського зразка. Саме тісна координація дій усіх державних інституцій, зокрема структурних підрозділів Мінекономіки, дасть змогу комплексно підійти до розроблення та практичної реалізації стратегічних та практичних питань у сфері масштабного впровадження в Україні нової системи технічного регулювання європейського зразка, одним з об'єктів якої є якість і безпечність аграрної та харчової продукції, що дасть змогу отримати максимально позитивні ефекти для всіх її складників, реалізувати як індивідуальні, так і національні інтереси у сфері дотримання вимог та безпекових регламентів оновленого харчового законодавства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2019).
2. Офіційний сайт Держпродспоживслужби України. URL: <https://dpss-te.gov.ua> (дата звернення: 05.12.2019).
3. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів : Закон України від 06.12.2018 № 2639-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 12.12.2019).
4. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України від 18 травня 2017 р. № 2042-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19> (дата звернення: 12.12.2019).
5. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019 р. № 838. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/838-2019-p> (дата звернення: 12.12.2019).
6. Про внесення змін до структури апарату Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 05 листопада 2019 р. № 322. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8bc7c629-d941-43dd-b442-f9eeb98ca720&title=NakazMinisterstvaRozvitkuEkonomiki-TorgivliTaSil'skogoGospodarstvaUkrainiVid05-11-2019-322-proVnesenniaZminDoStrukturiAparatuMinisterstvaRozvitkuEkonomiki-TorgivliTaSil'skogoGospodarstvaUkraini> (дата звернення: 12.12.2019).
7. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 12.12.2019).

REFERENCES:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: ofitsiyni sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (date of circulation: 15.10.2019).
2. Derzhprodspozhyvsluzhba Ukrainy: ofitsiyni sait. URL: <https://dpss-te.gov.ua> (date of circulation: 05.12.2019).
3. Verkhovna Rada Ukrainy (2018). Zakon Ukrainy "Pro informatsiyu dlia spozhyvachiv shchodo kharchovykh produktiv". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (date of circulation: 12.12.2019).
4. Verkhovna Rada Ukrainy (2017). Zakon Ukrainy "Pro derzhavnyi kontrol za dotrymanniam zakonodavstva pro kharchovi produkty, kormy, pobichni produkty tvarynnogo pokhodzhennia, zdorovia ta blagopoluchchia tvaryn". Available at: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19> (date of circulation: 12.12.2019).
5. Kabinet Ministriv Ukrainy. Postanova vid 11 veresnia 2019 roku № 838 "Pytannia Ministerstva rozvytku ekonomiky, torgivli ta sil'skogo gospodarstva Ukrainy". Available at: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/838-2019-p> (date of circulation: 12.12.2019).
6. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torgivli ta sil'skogo gospodarstva Ukrainy. Nakaz vid 05 lystopada 2019 roku № 322 "Pro vnesennia zmin do struktury aparatu Ministerstva rozvytku ekonomiky, torgivli ta sil'skogo gospodarstva Ukrainy". Available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=8bc7c629-d941-43dd-b442-f9eeb98ca720&title=NakazMinisterstvaRozvitkuEkonomiki-TorgivliTaSil'skogoGospodarstvaUkrainiVid05-11-2019-322-proVnesenniaZminDoStrukturiAparatuMinisterstvaRozvitkuEkonomiki-TorgivliTaSil'skogoGospodarstvaUkraini> (date of circulation: 12.12.2019).
7. Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torgivli ta sil'skogo gospodarstva Ukrainy: ofitsiyni sait. URL: <http://www.me.gov.ua> (date of circulation: 12.12.2019).